

Державна установа
«Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва
Національної академії медичних наук України»

ІСААК МИХАЙЛОВИЧ ТРАХТЕНБЕРГ

Учений, Учитель,
Громадянин

До 100-річчя від дня народження

Київ
ВД «Авіцена»
2023

Дружба без кордонів <i>Гайде Вальтершпіль</i>	55
Академік І. М. Трахтенберг – велич Людини, яка за життя стала Легендою <i>Олександр Волосовець</i>	57
Пам'яті видатного вченого, учителя й громадського діяча <i>Георгій Гайко</i>	60
Світла пам'ять і Вічна вдячність <i>Борис Глазунов</i>	63
Учений – Учитель <i>Анатолій Гоженко</i>	64
Поруч із ним біда розчинялася <i>Йосиф Гольд</i>	67
Пам'яті Ісаака Михайловича Трахтенберга присвячується <i>Владислав Гончарук</i>	68
«Пам'ять серця» <i>Надія Горчакова</i>	69
Пектинова епопея <i>Віолетта Демченко, Павло Демченко</i>	73
Спогади про вчителя <i>Наталія Дмитруха</i>	77
Планета Ісаака Трахтенберга та її орбіта довжиною в століття <i>Валерій Дружбінський</i>	83
Наш великий сучасник! Ми пам'ятаємо Вас! <i>Зінаїда Дубоссарська</i>	89
Посвята академіку Ісааку Михайловичу Трахтенбергу <i>Анна Ерстенюк</i>	92
Велична постать талановитого вченого, педагога, громадського діяча, істинно відданого Киянина – Академіка Ісаака Трахтенберга <i>Михайло Захараш</i>	94
Друг книги академік Трахтенберг <i>Анатолій Кончаковський</i>	96
Мої спогади до 100-річчя Ісаака Михайловича Трахтенберга <i>Володимир Коробчанський</i>	99
Людина, якій цікаво жити <i>В'ячеслав Криштофович</i>	101
Кожен день як маленьке життя <i>Борис Кузьмін</i>	102
Постать Ісаака Трахтенберга – зразок академічності та доброзичливості <i>Володимир Пазовишинець</i>	106

НАШ ВЕЛИКИЙ СУЧАСНИК! МИ ПАМ'ЯТАЄМО ВАС!

Зінаїда Дубоссарська

Скоро мине рік, як пішла з життя свого, проте не з нашого, унікальна людина, криниця думок, знань, енциклопедичного пізнання в науці, літературі, соціології, історії й багатьох інших галузях людської свідомості — Ісаак Михайлович Трахтенберг. Здавалось б зрозуміло, чому Господь нагородив цю людину довгим дорогим життям — понад 99 років, віком і досвідом яскравого розуму та таланту. Незважаючи на те, що мені в науці та в житті поталанило на зустрічі з неординарними людьми, зокрема з моїми улюбленими учителями, яким я зобов'язана своїми досягненнями та дисертаціями, ця людина стоїть осібно в моєму усвідомленні легендарних особистостей. Ісаак Михайлович був для мене уособленням ученого, мислителя, чоловіка, батька. Яскраві та образні згадки про цього унікального Вчителя багатьох поколінь стікаються блискучими потічками в потужне русло пам'яті того океану, який не бажає пам'ятати щось одне, а кожену зустріч, жест, багатотомні книги, мемуарні нариси, творчі портрети видатних діячів науки та культури, дуже часто даровані мені з «незмінною дружньою прихильністю» і згадкою мого прізвища в своїх естафетах ювілеїв і мемуарів.

Пам'ять зберігає образ цього непересічного красивого чоловіка, ніби за життя висіченого з граніту, з того часу, коли я була удостоєна особливої честі — бути 12 листопада 2018 року на засіданні Вченої ради Інституту медицини праці, в якому взяли участь представники майже всіх Науково-дослідних інститутів і центрів Національної академії медичних наук України, представники наукових інститутів і медичних ВНЗ Міністерства охорони здоров'я України, співробітники та колеги, колишні учні. Не вдаючись у подробиці яскравих промов, величезної кількості квітів, якими ця людина не тільки в цей день була осипана за життя, Ісаак Михайлович сидів у почесній Президії і в перерві встигав дякувати всім, хто приїхав висказати йому свою любов і пошану.

Ісаак Михайлович щиро в своїх книгах обдаровував і своїх читачів образними та яскравими фразами людей, які навік вдруковані в історію людства. Як сказав Артур Хейлі: «Можна від всього втекти, але неможливо втекти від спогадів». А що робити, якщо я не хочу втікати від спогадів про Людину, яка стала для мене близькою та дорогою на відстані. В одній із книг мемуарної трилогії академіка І. М. Трахтенберга під назвою «Із записних книжок і не тільки...» була обговорена думка «про близькість медицини та мистецтва – літературної творчості, заняття малюванням і живописом, музикою, театральним дійством, дедалі яснішим стає сенс Гіппократівського твердження, що медицина є мистецтво...». Ця думка особливо близька мені, нереалізованій акторці, яка, виходячи на підмостки лекційного залу в будь-якому місці держави чи зарубіжжя, хотіла яскраво та образно (а головне – професійно) доносити до свідомості лікарів ті знання, які допоможуть їм краще надавати допомогу пацієнтам. Неможливо переоцінити знання, викладені в книзі «Про отрути та отруєння», які переплітаються з історичними фактами про смерть видатних осіб, які приведені в медичній літературі й у низці художніх творів, розвиваючи можливість розуміння та розпізнавання отруєнь хімічними сполуками, бойовими отруйними речовинами, що є актуальним під час цієї жадливої війни, якій сьогодні вже понад 500 днів, а нашого Вчителя більше немає.

Але не лише проблеми міждисциплінарного спілкування в розмовах з Ісааком Михайловичем, які дозволяли підвищити знання, поліпшити мою власну освіту, але й відвідування в травні 2015 року санаторію «Конча-Заспа» під Києвом дали відпочинок для душі й їжу для розуму. Я відпочивала разом із сім'єю Ісаака Михайловича, його милою дружиною Оленою Львівною Медведь – дочкою першого Міністра охорони здоров'я Української Республіки, одного з засновників профілактичного напрямку в науці та практиці ХХ сторіччя академіка Льва Івановича Медведя. Тільки Господь Бог міг поєднати узами взаємної поваги та любові цих дивовижних людей. Ісаак Михайлович як багатотомна енциклопедія пам'ятав стільки дат, подій, людей, з якими його зводила доля впродовж 99 років життя, і було зрозуміло, що це живий, одухотворений комп'ютер, який володів неймовірною здатністю: навчати людей, служити джерелом здобуття мудрості.

Навіть відпочиваючи, Ісаак Михайлович багато часу проводив у бібліотеці санаторію, якому він подарував 13 своїх літературних тво-

рів, привіз статтю з останнього тижневика «Дзеркало тижня», у якій гостро та полемічно, як завжди, виклав стан охорони здоров'я, а головне – вказував на реальні шляхи виходу з глухого кута. Ми багато розмовляли про проблеми наукового пошуку, етичної складової образу вчених, які не завжди відповідали високому призначенню. Навіть під час обіду продовжувались дискусії про роботу Клубу імені Фролькіса, у якому Ісаак Михайлович відігравав знакову роль, про минуле й теперішнє його рідного міста Києва, про отрути та протиотрути не тільки як частини його спеціалізації, але й щодо протиотрут брехні, боягузтва та некомпетентності в суспільному житті. Спілкуючись упродовж довгих років з цими мудрими людьми сім'ї Трахтенберга-Медведя, стало зрозуміло, що древо цієї родини має прекрасне коріння, доказом чого слугує той факт, що природа дозволяє людям, які на це заслуговують, щоб на їхніх дітях вона не відпочивала.

У 2019 році Ісаак Михайлович презентував мені п'ятий том його праці «На початку нового віку». «Третій вік» він присвятив друзям, колегам, однодумцям, «багаторічне спілкування з якими – стимул до взаємних інтересів і творчих звершень». Різноманітні дослідні пріоритети глибоко проаналізовані завдяки улюбленій токсикології, це й проблема безпеки наноматеріалів, біоетичні аспекти, шляхи їхнього вирішення, проблеми профілактичної медицини та медичні аспекти екології, публіцистичні нариси та есе, в яких чергувались міркування про майбутнє та естафету поколінь. Неможливо навіть стисло викласти численні складові архівних матеріалів цієї світлої особистості. Ісаак Михайлович витратив немало свого життя для того, щоб воскресити життя інших, і його друг академік Петро Толочко назвав це подвигом, що в своїх спогадах він намагався не лише «зупинити мить», але й довести, що, незважаючи на всі життєві проблеми, гострі колізії війни, моменти життя є прекрасними та неповторними. Спогади, що нахлинули, про блискучого вченого, публіциста, популяризатора науки, Учителя, який поєднував успішну основну діяльність з захопленням літературою та мистецтвом, товпляться в розумі, намагаючись розповісти про Нього тим, хто його не знав. Але краще пам'ять, глибока повага до літописця Києва й до Людини, яка мала особливий дар серця – уміння любити та дружити. Можливо, він показав всім нам, тим, хто був довгі роки поруч не за відстанню, а за духом, яким повинно бути людське щастя?